

Streszczenie

W pracy doktorskiej badaniom poddane zostały wybrane dzieła łacińskie Valentina Crautwalda, Johanna Hessa i Ambrosiusa Moibana, powstałe w pierwszej połowie XVI wieku na terenie Wrocławia i księstwa legnicko-brzeskiego w perspektywie wprowadzania na grunt Śląski pierwszych idei reformacyjnych. We wstępie został przedstawiony stan badań i metodologia pracy z uwzględnieniem pozycji bibliograficznych trudno dostępnych, takich jak niemieckie badania nad reformacją pochodzące z początku wieku XX. Opisano sytuację społeczno-polityczną wybranego terenu Śląska oraz wypunktowano przyczyny szybkiej asymilacji idei luteranckich we Wrocławiu i w Legnicy. Jako że jednym z głównych czynników wpływających na charakter wczesnej reformacji śląskiej był rozwój humanizmu renesansowego, temat ten został omówiony oddzielnie. Zauważono różne warianty wczesnej śląskiej reformacji reprezentowane przez Moibana, Hessa i Crautwalda, indywidualne różnice w sposobie wykorzystania idei ewangelicznych przez każdego z nich, a jednocześnie cechy wspólne życiorysów humanistów-reformatorów i ich działalności.

W rozdziale pierwszym omówiono życiorys Ambrosiusa Moibana, kładąc nacisk na aspekt jego pedagogicznej działalności na terenie Wrocławia. Przetłumaczono i omówiono wcześniej niekomentowane przez polskich badaczy łacińskie dzieła Moibana: gramatykę łacińską *Paedia Artis*, rozmówki uczniowskie *Colloquia Evangelica Duo*, katechizm uczniowski *Catechismi Capita Decem*, wstęp do wydania *Komedii* Terencjusza oraz list gratulacyjny skierowany do Biskupa Balthasara z Promnicy.

Z kolei w rozdziale drugim omówiony został życiorys Johanna Hessa, a akcent badawczy położono na uwypakowaniu działalności Hessa jako działacza społecznego. Skupiono się na omówieniu tekstu *Tez Hessa* i *Protokołu* z dysputy wrocławskiej z 1524 roku oraz polemiki związanej z ogłoszeniem *Tez*, toczony między środowiskiem wrocławskich protestantów skupionych wokół Hessa a Petruszem Risiniusem. Omówiono również dwa wiersze autorstwa Hessa.

W rozdziale trzecim badaniom poddano biografię i twórczość łacińską Valentina Crautwalda, przedstawiając go jako erasmiańskiego humanistę, którego przemyślenia na temat Pisma Świętego skierowały ku Legnicy i radykalnym teoriom religijnym głoszonym tam przez Caspara Schwenckfelda. Twórczość Crautwalda skupiona była na zgłębianiu sensu biblijnego, dlatego przetłumaczono i przeanalizowano komentarz do trzech ksiąg Księgi Rodzaju: *Annotata*, list pocieszający do Caspara Schwenckfelda: *De oratione fidei*, oraz rozprawę *Collatio et Consensus* na temat słów Chrystusa wypowiedzianych podczas ostatniej wieczerzy. Całości dopełniły dwa listy wydane pod tytułem *De Caena Dominica*.

Wynikiem pracy badawczej nad twórczością (w stałym odniesieniu do spektrum biograficznego Moibana, Hessa i Crautwalda) było wyróżnienie specyfiki języka używanego przez każdego z nich, wskazanie cech immanentnych twórczości oraz określenie jakości podejmowanych zagadnień i zainteresowań tych szesnastowiecznych humanistów-reformatorów.

Pracę kończą Podsumowanie oraz Bibliografia, zawierająca ponad trzydzieści przeanalizowanych materiałów źródłowych: szesnastowiecznych i siedemnastowiecznych starodruków oraz około stu pięćdziesięciu publikacji pomocnych przy analizie tego wielowymiarowego zagadnienia.

27. 03. 2022

Aleksandra

Popielek-Walicki